

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

Hazreti ■ **ALI**

Editör

Prof. Dr. Ali AKSU

SIVAS/2020

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI NO: 216

29.06.2020 Tarih ve 2020/10-2 Numaralı Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayın Kurulu Kararı ile 10.07.2020 Tarih ve 2020/1-15 Numaralı Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yönetim Kurulu Kararına istinaden basımı uygun görülmüştür.

İNCELEME KOMİSYONU:

Prof. Dr. Ünal KILIÇ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi SİVAS

Prof. Dr. Ali AKSU

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi SİVAS

Prof. Dr. Mehmet AZİMLİ

Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ÇORUM

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

Hazreti Ali

ISBN
978-605-7902-36-8

Editör
Prof. Dr. Ali AKSU

Baskı
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası

Kapak ve İç Düzen
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası

Dağıtım
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Sivas/2020

HZ. ÂİŞE'NİN HZ. ALİ'YE KARŞI SİYASİ TUTUMU VE SEBEPLERİ

Ömer Sabuncu*

GİRİŞ

Hiz. Peygamber'in hanımı, müminlerin annesi Hiz. Âişe, hem Hiz. Peygamber'le olan bağlantısı hem Hiz. Ebû Bekir'in kızı olması münasebetiyle İslâm tarihinin birçok alanında önemli roller üstlenmiştir. Bu alanlar içinde Hiz. Âişe'nin özellikle Hiz. Ali döneminde siyasette oynadığı rol belki de en tartışmalı konu olmuştur. Hiz. Âişe, Hiz. Ebû Bekir ile Hiz. Ömer'in halifeliği sırasında herhangi bir siyasi faaliyette bulunmadı. Onun her iki halife ile münasebetleri karşılıklı saygı ve anlayış içerisinde geçti. Hiz. Osman'ın on iki yıllık hilâfetinin birinci yarısında ilk iki halife dönemindeki hayatını sürdürdü. Ancak Hiz. Osman'ın bazı karar ve tasarruflarının aleyhinde faaliyetlerin başladığı ikinci devrede, halifeye karşı son derece sert davranan muhalefet hareketinin başında yer aldı, halifenin istifasını istedi.

Böylece siyasi olaylara karışan Hiz. Âişe, Hiz. Osman'ın evinde muhasara edildiği sırada hacetmek üzere Medine'den ayrılıp Mekke'ye gitti. Başta Mervân b. Hakem olmak üzere bazı kişiler böyle kritik bir dönemde onun Medine'de kalmasını istediler; ancak o bu istekleri reddetti. Halifenin şehit edildiğini, yerine Hiz. Ali'nin halife olduğunu Medine'ye dönerken yolda Talha b. Ubeydullah ve Zübeyr b. Avvâm'dan öğrendi. Onlar Hiz. Ali'ye istemeyerek biat ettiklerini, fakat daha sonra bu biatten vazgeçtiklerini söylediler. Bunun üzerine Hiz. Âişe onlarla Mekke'ye döndü. Hiz. Osman'ın öldürülmesine karşı çıkanlar ile bilhassa Ümeyyeoğullarının bazı mensupları onun etrafında toplanarak maktûl halifenin intikamını almak ve Müslümanlar arasındaki ihtilâflara son vermek üzere, Medine veya Şam yerine Basra'ya gitmeye onu ikna ettiler. O da etrafına toplananlarla birlikte -iddia edildiğinin aksine- Hiz. Ali'ye karşı hiçbir kırgınlığı olmadığı hâlde Hiz. Osman'ın katillerini cezalandırmak ve Müslümanları içinde buldukları fitneden kurtarmak için Basra'ya hareket etti.

---

* Doç. Dr., Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslâm Tarihi Ana Bilim Dalı. Associate Professor, Harran University, Faculty of Theology, Department of Islamic History. Şanlıurfa/Turkey. (omersabuncu@harran.edu.tr). ORCID ID orcid.org/0000-0001-8424-8481

Bu çalışmada İfk olayında Hz. Ali'nin tavrı, Hz. Ebû Bekir'in hilafetine karşı Hz. Ali'nin tepkisi, Hz. Âişe'nin Hz. Ebû Bekir'in kızı olması ve Hz. Ali'nin hilafeti dönemindeki siyasi tutumu ele alınmaya çalışılacaktır.

A. Hz. Ebû Bekir Dönemi Öncesi Tutumu

Bilindiği gibi İfk hadisesi Benî Mustalik (Müreysi') Gazvesi sonrası Medine'ye dönüş sırasında mola yerinde Hz. Âişe'nin ordudan geri kalması sonucunda Hz. Âişe'ye zina iftirası atılması olayıdır. İfk hadisesi sonrası olaya son derece üzülen ve nasıl davranacağı hususunda uzunca bir süre tereddütte kalan Resûlullah (s.a.s.) sonunda konuyu bazı yakınlarıyla istişare etmeye karar verdi. Zeyneb bint Cahş'a, evlâtlığı Zeyd b. Hârise'nin oğlu Üsâme'ye ve damadı Hz. Ali'ye düşüncelerini sordu.¹ Bunlardan Zeyneb ile Üsâme, Âişe'den hiçbir şekilde şüphelenmediklerini söylerken Hz. Ali Hz. Peygamber'in yaşadığı acının boyutunu görmüş ve olayın daha da büyütülmemesi gerektiğini düşünerek "Ey Allah'ın Resûlü! Allah sana dünyayı dar etmemiş, evliliğine bir sınır koymamıştır. Kadınlar da çoktur. Allah sana kadınları helal kılmış ve gönlünü hoş tutmuştur. Onu boşa ve başka biriyle evlen." şeklinde bir görüş beyan etti. Ayrıca işin aslını öğrenmek için onun hizmetçisinin sorguya çekilmesi gerektiğini söyledi.²

Bu görüş, ilerleyen dönemde Hz. Ali ile Hz. Âişe arasında meydana gelen çatışmaların sebebi olarak gösterilmiştir. Öyle ki *İA*'da "Âişe" maddesini yazan Seligsohn, bu durumu "Âişe'nin Ali'ye olan kini bundandır." şeklinde beyan etmiş; ilerleyen satırlarda ise "Can düşmanı Ali'nin halife olduğunu öğrenince, öldürülen Osman'ın intikamını almak bahanesi ile Müslümanları Ali'ye karşı ayaklandırmak için bütün gayretini sarf etti."³ şeklinde hiçbir kaynağa dayanmadan, kendi görüşü olduğu aşikâr olan söylemine devam etmiştir. Çünkü "Kin tutma ya da can düşmanlığı" gibi bir durum söz konusu olmayıp, bu konuda ne Hz. Âişe ne de Hz. Ali tarafından söylenmiş bir rivayete rastlanmıştır.

Ali Aksu konu ile ilgili şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Hz. Ali, Hz. Peygamber'in düştüğü acının boyutunu ve bu olayın daha da büyütülmemesi gerektiğini belirterek, ilginç bir yaklaşım sergiledi. Hz. Ali'nin hem amcasının oğlu hem de kendisini koruyan Hz. Peygamber'in kalbini rahatsız eden bu acı ve sıkıntılara karşı hassasiyeti oldukça sertti. Sonuçta Hz. Ali'nin sözlerinde

¹ İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr (ö. 151/768), *Siretü İbn İshâk*, thk. Süheyl Zekkâr, 1. Baskı, Beyrut: Dârü'l-fıkr, 1398/1978, s. 448.

² Vâkidî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-Esemî el-Medenî. *Kitâbü'l-Megâzi*. Thk. Marsden Jones. 3 Cilt. Beyrut, 1409/1989, c. 2, s. 430; Seligsohn, M., "Âişe", *İA*, 13 cilt, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 1997, "Âişe", c. 1, s. 229.

³ Seligsohn, M., "Âişe", c. 1, s. 229

Hz. Âişe'nin lehine sayılabilecek ifadeler yoktu. Hz. Ali, insanların böyle bir mesele ile meşgul olmamalarını ve konunun kapatılmasını, Hz. Peygamber'in daha fazla üzülp, yıpranmamasını istedi. Hz. Ali'nin, Hz. Âişe'ye karşı herhangi bir şahsî dargınlığının olduğunu söylememize imkân yoktur. Ancak Hz. Âişe, Hz. Ali'nin diğer sahâbîlerden daha çok kendisinin suçsuzluğunu anlamasını bekliyordu. Onun yapacağı şahitlik, başkalarının şahitliğinden daha önemli olacaktı." Aksu devamla bazı araştırmacıların Hz. Âişe ile Hz. Ali arasında, daha sonra meydana gelen ihtilafın sebebi olarak bu sözleri gösterdiklerini ve Hz. Âişe'nin, Cemel olayında Hz. Ali'ye karşı çıkışını bu sebebe dayandırmakta olduklarını ifade eder. Ancak durum ne olursa olsun Hz. Ali'nin yaklaşımının doğru bir yaklaşım olmadığını çünkü Hz. Peygamber'in, eşini boşamasıyla problemin halledilmiş olmayacağını söyler. Bu durumun ileri dönemlerde başka iffetli Müslüman hanımlara tekrarlanınca, iftira edilen her hanımın kocası, çareyi eşini boşamakta mı bulacak? Şeklinde tespitler yapılmaktadır.⁴

Bu olaylar esnasında Hz. Peygamber (s.a.s.), hanımlarından Zeynep bint Cahş ve cariye Berîre ile durumu görüşmüştür. Zeynep, Hz. Âişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmediğini söylemiş hatta ilerleyen zamanda Hz. Âişe Zeynep'in bu tutumunu zikrederek Zeynep'in takva ile korunduğunu ancak kız kardeşi Hamne'nin ifk hadisesi ile helak olduğunu zikretmiştir. Berîre ise kendisinden, "O altından daha saf bir kadındır. Vallahi onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Ey Allah'ın Resûlü! Eğer Âişe başka türlü olsaydı Allah (c.c.) muhakkak sana haber verirdi. O, evinde hamurunu yoğururken uyuyakalan ve hamuru kuzuya yediren gencecik bir kadındır." cevabını almıştır.⁵

B. Hz. Peygamber'in Vefatından Sonraki Siyasi Tutumu

Hz. Peygamber'in vefatından sonra Sakîfe toplantısından sonra, mescitte umumi bir biat alınmıştı. Ancak bu umumi biata ashop arasından külli bir katılım söz konusu olmamıştır. Özellikle Hâşimîler, bu biat konusunda geri durmuşlardır. Hâşimîler hilafet hakkının Hz. Ali'nin olduğu konusunda ısrar etmişlerdir. Hz. Ali'nin biatının gecikmesi kendisinin de bu hak konusunda ailesi ile aynı görüşü paylaştığı gibi kanaatleri ortaya koymuştur. Bununla birlikte Hz. Ali'nin biat konusunu geciktirmesi hakkında rivayetler Şiî kaynaklarda kendisinin Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'e karşı savaş için arkadaşlarını organize ettiği, Ensar'dan yardım istediği şeklindedir. Ancak Şiî kaynaklı bu rivayetlerde tenakuz ifadelerin mevcudiyeti rivayetlere temkinli yaklaşılması

⁴ Ali Aksu, "İfk Olayı Üzerine Bir Değerlendirme (Sebeup ve Sonuç Açısından)", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. VIII/1, Haziran 2004, Sivas, s. 10.

⁵ Vâkıdî, c. 2, s. 430.

gerektiğini göstermektedir. Sünnî kaynaklarda ise Hz. Ali'nin biat haberini alır almaz mescide gittiği ve olayların ilk anında Hz. Ebû Bekir'e biat ettiği geçmektedir. Bunun yanı sıra iki farklı mezhebî görüşe sahip kaynaklarda Hz. Ali'nin altı ay beklediği ve öyle biat ettiği de geçmektedir. Umumi görüş bu şekildedir. Hz. Ali'nin beyat hususunda gecikmesi hem ortamın getirdiği şaşkınlığın bir tezahürü hem de Fedek arazisi sebebiyle kırgın olan Hz. Fâtıma'yı üzmemesi şeklinde yorumlanmıştır.⁶

C. Hz. Ali'nin Hilafeti Dönemindeki Siyasi Tutumu

Hz. Osman'ın halifeliliğinin ikinci döneminde siyasi ve toplumsal çalkantılar bir isyanın başlamasına sebep oldu. Bu isyan sonucunda halife isyancılar tarafından şehit edildi (18 Zilhicce 35/17 Haziran 656). Böyle bir ortamda hilafete gelen Hz. Ali'den toplumun ilk beklentisi sabık halifenin katillerinin bulunmasıydı. Ancak karışık bir ortamda bu mümkün gözüküyordu. Çünkü ortada suçlu üstlenen olmadığı gibi "Osman'ı hepimiz öldürdük." diyen geniş bir kitle bulunmaktaydı. Dolayısıyla bu gruba karşı hemen bir yaptırım uygulamak çok zor hatta imkânsızdı. Ayrıca birçok şehir Hz. Ali'ye biat etmemişti. Tüm gayretlerine rağmen Hz. Ali toplumdaki karışıklığa çözüm üretemedi. Bu durum Müslümanın Müslümanla karşılaştığı bir dizi savaşın fitilini ateşlemiş oldu.⁷

Cemel Savaşı'na Kadar Gelişen Olaylar

Hz. Âişe'nin Hz. Osman'ın hilafetinin başlangıcında ona muhalif olmadığı ancak karışıklıkların ortaya çıktığı dönemde halifeyi bizzat eleştirdiği görülmektedir. Hz. Âişe, hilâfetinin son dönemlerinde Hz. Osman'ı çeşitli vesilelerle tenkit etmiş ve halifenin, şehri terk etmemesini kendisinden rica etmesine rağmen isyan başladıktan sonra hac için Mekke'ye gitmişti. Haccını tamamlayarak Medine'ye dönmek üzere yola çıkan, fakat Hz. Osman'ın şehit edilip yerine Hz. Ali'nin halife seçildiğini öğrenen Hz. Âişe geri döndü.

Geri dönen Hz. Âişe, Mekke'de halka hitaben Hz. Osman'ın mazlum olarak öldürüldüğü yolundaki meşhur konuşmasını yaptı. Hz. Âişe, konuşmasında asilerin haram bir belde ve haram bir ayda Resûlullah'ın (s.a.s.) komşuluğunu hiçe sayarak kan akıttıklarını, malları yağmaladıklarını söyleyerek

⁶ Konu ile ilgili bir araştırma, bkz: Şaban Öz, "Şii ve Sünnî Tarih Yorumu Açısından Hz. Ali'nin Hz. Ebu Bekir'e Beyati Meselesi", Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2007, cilt: VII, sayı: 1, s. 187-200.

⁷ Bkz: Mahmut Kelpetin, Cemal Vak'ası'na Farklı Bir Yaklaşım: Linda D. Lau Örneği, Tarih Dergisi, Sayı 54 (2011 / 2), İstanbul 2012, s. 21-37.

onları Hz. Osman'ın intikamını almaya teşvik etti. Hz. Âişe'nin konuşması etkili oldu ve kabul gördü⁸ ve halk Hz. Âişe'nin etrafında toplanmaya başladı.⁹

Demircan, Hz. Âişe'nin tutumunda açıklanması gereken en zor gelişmenin -Hz. Ali'nin nasıl bir tutum takınacağını bilmeden- Medine'ye gitmekten vazgeçip Mekke'ye dönmesi olduğunu ifade eder. Bunun sebebi olarak Hz. Osman'a yönelik şiddetli tenkitlerinden dolayı asileri kıskırttığı ithamıyla karşı karşıya kalmaktan çekinmesi ile Hz. Ali'nin halife olmasını istememesi ya da seçilme tarzını beğenmeyişi gösterilebilir. Ancak bunların ardında İfk Hadisesi'ni aramanın doğru olmadığını vurgulamaktadır.¹⁰

Cemel Savaşı (36/656)

Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra Medine'den uzaklaşan Emevî ailesi mensupları ile Hz. Osman'ın Basra ve Yemen valileri, vilâyetlerinin Beytülmâl'inde bulunan para ve savaş malzemesiyle birlikte Mekke'ye gelecek Hz. Âişe'ye katıldılar. Umre için yola çıkan Talha ile Zübeyr de Mekke'ye gidip Hz. Âişe'nin safında yer aldılar. Mekke'de "Osman'ın kanını talep için"¹¹ Hz. Âişe'nin önderliğinde oluşan topluluk, uzun müzakerelerden sonra Medine'ye giderek isyancılara karşı çıkmak yerine Hz. Osman'ın Basra valisi Abdullah b. Âmir'in ısrarı üzerine Basra'ya gitmeye karar vermişlerdi.¹² O sırada Mekke'de bulunan Hz. Peygamber'in (s.a.s.) diğer zevcelerinden Hafsa bint Ömer de Hz. Âişe ile birlikte Basra'ya gitmek istediye de kardeşi Abdullah buna engel oldu. Allah Resûlü'nün (s.a.s.) Mekke'de bulunan diğer zevcelerinin ise Zâtürk mevkiine kadar giderek Hz. Âişe'yi ağlayarak uğurladıklarından daha sonraları o gün "ağlama günü" (yevmü'n-nahîb) diye anılmıştır.

Hz. Âişe "Asker" adlı meşhur devesinin üzerinde Mekke'den yola çıktığı zaman yanında 3000 dolayında kuvveti vardı. Ancak önce Zâtürk, sonra da Merrüzzahrân'da, zaferin kazanılması durumunda halifenin kim olacağı

⁸ İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İsmâîl b. Ömer b. Kesîr ed-Dimeşkî (ö. 774/1373), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XV, Dârü'l-Fikr, 1407/1986, c. 7, s. 230.

⁹ Nedvî, Süleymân, (1884-1953) *Sîretü's-seyyide Âişe ümmi'l-mü'minîn*, 2. Baskı, Dimaşk: Dârü'l-kalem, 1431/2010, s. 169.

¹⁰ Adnan Demircan, *Ali-Muaviye Kavgası*, İstanbul, Beyan Yayınları, 2002, s. 94.

¹¹ Demircan, Sünnî ve Şiî kaynaklardaki rivayetlerin önemli bir kısmının, Hz. Ali'nin haklılığına ve muhalifleri karalamaya kurgulandığı için muhalefetin şahsî gerekçelerle bir araya geldiğinin ileri sürüldüğünü; Hz. Ali'nin İfk Hadisesi'nde takındığı tavırdan Hz. Âişe'nin ona kırgın olduğunu ve bu sebeple muhalefet hareketini başlattığını kabul etmenin; meseleyi basite indirgeyerek kişisel hale getirmenin doğru olmadığını ifade etmektedir. (Demircan, *Ali-Muaviye Kavgası*, s. 92).

¹² *Târihu't-Taberî*'de Abdullah b. Âmir'in onlara büyük maddi destek sağladığı geçmektedir. et-Taberî, Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/922), *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, Beyrut: Darü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1407/1987, c. 3, s. 9.

tartışılmaya başlandı. Talha, Zübeyr veya Osman'ın oğullarından birinin halife olması gerektiği yolundaki tartışmalar sürerken Hz. Osman'ın Kûfe valisi Saîd b. Âs hilâfetin Abdümenâf (Ümeyye) oğullarından alınamayacağını, dolayısıyla Hz. Osman'ın oğullarından birinin halife olması gerektiğini ileri sürerek taraftarlarıyla birlikte topluluktan ayrıldı, Muğîre b. Şu'be de ona katıldı. Böylece Hz. Âişe, Talha ve Zübeyr yaklaşık 1000 kişilik bir kuvvetle Basra önlerine ulaşabildiler. Yolda köpek havlamaları duyan Hz. Âişe nerede olduklarını sormuş, Hav'eb suyu civarında bulduklarını öğrenince Hz. Peygamber'in (s.a.s.) zevcelerine hitaben, "Acaba Hav'eb köpekleri hanginize havlayacak?" dediğini hatırlamış ve onun bu hareketi tasvip etmediğine kani olarak yola devam etmekten vazgeçtiğini söylemişti. Bunun üzerine Abdullah b. Zübeyr ile birlikte bir grup sahâbî, buldukları yerin adını belirleyen rehberin yanıldığını ısrarla söylemişler; Zübeyr b. Avvâm da "Belki Allah Teâlâ senin sayende müminlerin arasını düzeltacaktır." diyerek onu yola devama ikna etmişlerdi.¹³

Hz. Âişe ve beraberindekiler Basra önlerine gelince Abdullah b. Âmir'i, Basralılar'ı kendi taraflarına çekmek üzere şehre gönderdiler; ayrıca Hz. Âişe, Ahnef b. Kays (ö. 67/686-87) gibi Basra'nın ileri gelenlerine mektuplar yazdı.¹⁴ Diğer taraftan Hz. Ali'nin Basra valisi Osman b. Huneyf, Hz. Âişe'nin kuvvetleriyle birlikte Basra yakınlarına geldiğini haber alınca maksatlarını öğrenmek üzere kendilerine İmrân b. Husayn ile Ebû'l-Esved ed-Düelî'yi gönderdi. Hz. Âişe, gayelerinin isyancı takımın bozduğu barış ve düzeni geri getirmek, mazlum olarak öldürülen Osman'ın katillerini cezalandırmak ve Müslümanların arasını düzeltmek olduğunu bildirmiş, Talha ile Zübeyr de aynı görüşlere katıldıklarını, ayrıca kendilerinin Ali b. Ebû Tâlib'e zorla biat ettirildiklerini söylemişlerdi.¹⁵ Bu gelişmeler üzerine Basralılar ikiye ayrılmış ve aralarında sert münakaşalar başlamıştı.

Öte yandan Hz. Ali, Hz. Âişe ile beraberindekilere Medine'nin kuzeydoğusunda Rebeze'de yetişebilme ümidiyle 3000 dolayındaki bir kuvvetle Medine'den ayrılmıştı (Ekim sonu, 656). Basra'da olup bitenler hakkında yolda bilgi alınca hemen Osman b. Huneyf'e bir mektup göndererek Talha ile Zübeyr'in kendisine biatları sırasında hiçbir şekilde zor kullanılmadığını bildirmişti. Bunun üzerine Osman, Ali b. Ebû Tâlib'in haklılığını ileri sürerek diğerlerinin Basra'yı terk etmelerini istedi; onlar da kendilerinin haklı

¹³ Hz. Âişe, 40 kişi olan bu grubun, başında buldukları suyun Hav'eb suyu olmadığına yemin etmeleri üzerine geri dönme fikrinden vazgeçmiştir. İbnü'l-Arabî, Hav'eb suyu ile ilgili olarak Resûlullah'a (s.a.s.) nispet edilen sözlerin uydurma olduğunu söylemektedir. (Adnan Demircan, *Hâricîlerin Siyasî Faaliyetleri*, İstanbul: Beyan Yayınları, 1996, s. 91-92).

¹⁴ Taberî, c. 3, s. 13.

¹⁵ Taberî, c. 3, s. 31.

olduğunu söyleyerek Osman'ın şehri terk etmesini istediler. Neticede bir akşam namazı sırasında bir baskınla Vali Osman b. Huneyf ve adamları esir alındı. Hz. Âişe onun öldürülmesine engel olduğu gibi serbest bırakılmasını da sağladı; fakat valinin saçı sakalı kökünden kazınmış, kaşları ve kirpikleri yolunmuştu. Osman b. Huneyf ve adamları bu durumda Zûkar'da konaklamış bulunan Hz. Ali'nin yanına gidip Basra'daki durumu anlattılar. Bu arada Beytümâl ele geçirildi ve idaresine Hz. Âişe'nin kardeşi Abdurrahman getirildi. Basralı taraftarlarından müşterek biat alan Talha ile Zübeyr kumandayı birlikte yürütecekler, namaz daha önce olduğu gibi Zübeyr'in oğlu Abdullah ve Talha'nın oğlu Muhammed tarafından kıldırılacaktı.¹⁶

Hz. Âişe Basra'yı ele geçirmekle beraber buranın tam desteğini henüz sağlayamamış, Basra'nın önde gelenlerinden Ahnef b. Kays ile kabilesi Temîm'in bir kolu olan Benî Sa'd'ı bir türlü ikna edememişti. Kûfe'yi kazanmak veya bu şehrin Hz. Ali'ye fiilen destek olmasını önlemek amacıyla Kûfe'nin ileri gelenlerine mektuplar gönderdi. Hz. Ali de hemen hemen aynı günlerde Kûfe'nin desteğini sağlamak maksadıyla şehre arka arkaya üç heyet gönderdiyse de bir sonuç alamadı. Vali Ebû Mûsâ el-Eş'arî tarafsız kalmayı tercih ediyordu. Bunun üzerine Mâlik el-Eşter, Hz. Ali'nin izniyle duruma el koymak için Kûfe'ye gitti ve Ebû Mûsâ'nın konağını ele geçirdi.¹⁷

Hz. Ali kuvvetlerini Kûfe dışında topladıktan sonra Basra'ya doğru hareket etti ve şehrin dışında Zâviye mevkiinde konakladı. Daha Zûkar'dan ayrılmadan anlaşma sağlama ümidiyle Hz. Âişe'nin karargâhına sahâbeden Ka'ka' b. Amr'ı elçi olarak göndermişti. Ka'ka' Basra'ya giderek Hz. Âişe, Talha ve Zübeyr ile görüşmüş, kendilerini, Hz. Ali'nin halifeliği etrafında toplandıkları takdirde katilleri cezalandırmanın kolaylıkla mümkün olabileceği yolunda ikna etmeye çalışmıştı. Hz. Ali'nin Talha ve özellikle Zübeyr ile bizzat görüşmesi de olumlu sonuç verdi. Hatta Zübeyr, Hz. Ali'nin kendisine, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Ali ile haksız yere mücadele edeceğine dair sözlerini hatırlatması üzerine bu işten vazgeçmek istediğini Hz. Âişe'ye bildirdi. Ancak oğlu Abdullah onu korkaklık ve dönemlikle suçladı. Bu sırada kimse ne olduğunu anlamadan iki taraf da kendisini savaş içinde buldu. Hâlbuki taraflar adamlarına, karşıdan bir saldırı olmadan kesinlikle savaşı başlatmamalarını emretmişlerdi. Bir rivayete göre, Hz. Osman'ın öldürülmesine iştirak edenlerden bir grup barış sağlandığı takdirde cezalandırılacaklarını düşünerek savaşı başlatmıştı. Hz. Âişe ile Hz. Ali savaşı durdurmak için gayret sarf etmişlerse de çarpışma bütün şiddetiyle devam ediyordu. Hz. Âişe feryatlarının bir işe yaramadığını görünce Kâ'b'a ön saflara koşarak barış için bağırmasını ve Kur'ân'ın hakemliğini istemesini emretti. Fa-

¹⁶ Taberî, c. 3, s. 21.

¹⁷ Ömer Sabuncu, "Âişe bt. Ebû Bekir", *Müminlerin Anneleri*, ed. Adnan Demircan - Ömer Sabuncu, 137-247, İstanbul: Siyer Yayınları, 1. Basım, 2017, s. 220.

kat Kâ'b bu sırada öldürüldü.¹⁸ İyi bir kumandana sahip olmayan Hz. Âişe kendi safındakilerin kaçmasını önlemeye çalışıyor, ancak birdenbire şiddetlenen savaş özellikle Hz. Âişe'nin etrafında cereyan ediyordu. Onun içinde bulunduğu hevdece oklar yağarken kendisini korumak için Abdullah b. Talha dâhil yaklaşık yetmiş kişi burada can verdi. Hz. Ali, savaşın Hz. Âişe'nin bindiği devenin etrafında cereyan ettiğini görünce devenin öldürülmesini emretti; onun öldürülmesiyle bir anlamda savaş da sona ermiş oldu.¹⁹ Hz. Âişe savaşı devesinin üzerinden idare ettiği için İslâm tarihinde bu olaya "Vak'atü'l-cemel" denilmiştir.²⁰

Hz. Âişe'nin hevdecine birçok ok saplanmışsa da kendisi yara almadan kurtuldu.²¹ Talha, savaşın daha başlarında rivayete göre Mervân b. Hakem tarafından atılan bir okla öldürülmüştü. Zübeyr ise savaş meydanından uzaklaşmakta iken Vâdissibâ'da Ahnef b. Kays'ın kabilesine mensup bir kişi tarafından öldürüldü.²² Hz. Âişe'nin devesi düşer düşmez Hz. Ali taraftarı olan kardeşi Muhammed ve ayrıca Ammâr b. Yâsir hemen yanına koşarak onu kalabalıktan uzaklaştırdılar. Hz. Âişe yanına gelen Hz. Ali'ye, "Sen galip geldin, artık müsamahalı davran." dedi. Hz. Ali de hem Âişe'ye hem de onun yanında savaşa katılanlara son derece iyi davrandı. Savaşta ölen Müslümanları gömdürdü ve Basra'ya girmeden önce ordusuna yağmadan sakınmalarını ve kimseye dokunmamalarını emretti. Medine'ye dönmek üzere Basra'dan ayrılacağı sırada Hz. Âişe'yi bizzat uğurlamaya gitti.²³

Hz. Âişe, meydana gelen olaylardan dolayı müminlerin birbirlerini incitmemelerini, kendisiyle Ali arasında şahsî herhangi bir kırgınlık bulunmadığını,²⁴ onun iyi ve seçkin bir kişi olduğunu söyledi.²⁵ Kendisine refakat

¹⁸ Taberî, c. 3, s. 43.

¹⁹ Taberî, c. 3, s. 41.

²⁰ Sabuncu, "Âişe bt. Ebû Bekir", s. 221.

²¹ Bir adam Hz. Âişe'yi tuzağa düşürmek istedi. İnsanlar bu adamın etrafında birikince Ammâr "Bu da nedir?" diye sorunca, orada bulunanlar adamın Hz. Âişe'ye tuzak kurmak istediğini söylediler. Bunun üzerine Ammâr, "Kes sesini rezil adam! Havlama! Sen Resûlullah'ın sevgilisine mi tuzak kurmak istiyorsun? Şüphesiz ki o Resûlullah'ın cennetteki eşidir" dedi. (İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Menî el-Hâşimî el-Basrî (ö. 230/845), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2. Baskı, 9 cilt, Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1418/1997, c. 8, s.52).

²² Halîfe b. Hayyât, Ebû Amr Halîfe b. Hayyât Ebû Hubeyra el-Leysî el- Asferî (ö. 240/854), *Târîhu Halîfe b. Hayyât*, Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1415/1995, s. 108.

²³ Ethem Ruhi Fiğlalı, "Cemel Vak'ası", *DİA*, c. 7, s. 521.

²⁴ Hz. Ali de Talha ve Zübeyr hakkında ağır ifadeler kullanmasına rağmen, Hz. Âişe'nin adı geçen iki kişi tarafından kandırıldığını ifade etmiştir. Hz. Ali, Talha ve Zübeyr'in siyasî çıkar peşinde olduklarını, bu sebeple Hz. Peygamber'in (s.a.s.) eşi Hz. Âişe'yi evinden çıkararak vazifesi olmayan bir işe sürüklediğini düşünüyordu. (eş-Şerîf abu'l-Hasan Muhammed b. el-Hüseyn b. Musa el-Musevî (ö. 406/1015) (Derleyen), *Hz. Ali Nehcü'l-belâğa*, çev. Adnan Demircan, İstanbul, Beyan Yayınları, 2006, s. 16, 20).

²⁵ Hz. Ali'ye "Cemel ehli müşrik midir?" diye sorulduğunda; "Şirkten kaçtılar!" cevabını verir. "Münafık mıdır?" diye soruldu; "Münafıklar Allah'ı az anarlar." dedi. "Peki, onlar nedir?"

edecek gruba ileri gelen Basralılardan kırk kadın, kırk kadar da erkek memur edildi. Hz. Âişe, kardeşi Muhammed ile birlikte 1 Recep 36 (24 Aralık 656) tarihinde Basra'dan ayrıldı, önce Mekke'ye gitti, hac ibadetini eda ettikten sonra Medine'ye geçti ve hayatının sonuna kadar orada kaldı.²⁶

Başta Hz. Âişe olmak üzere Cemel Savaşı'ndan sonra hayatta kalan bazı ileri gelenlerin daha sonraki gelişmelerde tarafsız kalmayı tercih etmeleri, girişimlerinde iktidar hırsıyla değil samimi duyguyla hareket ettiklerini göstermekte ancak yaptıklarının iyi bir netice doğurmadığını gördüklerini de ifade etmektedir.²⁷

Cemel Savaşı'nın Sonuçları

Hz. Âişe, sadece Allah'ın emrini yerine getirmek gayesiyle katıldığı, Hz. Osman'ın halifeliğinin son yıllarında başlayıp Müslümanlar arasında meydana gelen ilk iç savaş olarak tarihe geçen²⁸ Cemel Savaşı'yla biten siyasi faaliyetlerinden dolayı sonraları çok üzülmüştür. Birçok Müslümanın ölümüne sebep olan bu acı olayları yaşamaktansa daha önce ölmeyi tercih ettiğini söylemiş, Peygamber hanımlarının evlerinde oturmalarını emreden âyeti²⁹ her okudukça başörtüsü ıslanuncaya kadar ağladığı rivayet edilmiştir.³⁰

İslâm tarihinde esasen siyasi olmakla birlikte çeşitli sebeplerle dinî ve itikadî mesele haline getirilen olayların başlangıcı sayılabilecek olan Cemel Savaşı, akaid mezhepleri tarafından farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Şîa ile Hâricîler'in tamamına göre Cemel Savaşı'nda Hz. Ali haklı, ona karşı çıkıp savaştan Hz. Âişe ve onun safında yer alanlar haksız olup âsi durumdadırlar. Bu mezheplere bağlı bazı fırkalar ise bütün ashap ve tâbiîni tekfir etmişlerdir.³¹ Mu'tezile'nin çoğunluğu Hz. Ali'yi haklı, muhaliflerini haksız ve hatalı görürken, diğer bazı Mu'tezilî âlimler ise, Cemel Savaşı'na iştirak eden taraflardan hangisinin haklı, hangisinin haksız olduğunun bilinemeyeceğini söylemişlerdir.³²

---

sorusuna; "Bize isyan eden kardeşlerimiz!" cevabını vermiştir. (İbn Abdürabbih, Ebû Ömer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Abdırabbih b. Habîb el-Kurtubî el-Endelüsî (ö. 328/940), *el-İkdü'l-ferîd*, y.y., t.y., c. 2, s. 109).

²⁶ Ethem Ruhi Fiğlalı, "Cemel Vak'ası", *DİA*, c. 7, s. 521.

²⁷ Demircan, *Ali-Muaviye Kavgası*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2002, s. 108.

²⁸ Adnan Demircan, *İslâm Tarihi'nin İlk Döneminde Önderler ve İhtilaflar*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2015, s. 124.

²⁹ el-Ahzâb, 33/33.

³⁰ Mustafa Fayda, "Âişe", *DİA*, c. 2, s. 203.

³¹ Yusuf Şevki Yavuz, "Cemel Vak'ası", *DİA*, c. 7, s. 321.

³² Kendilerine Vâkife denilen bu Şîi grup, imamın gerçekte ölmeyip tekrar dünyaya döneceğini ileri süren, bu yüzden de bir sonraki imamın imâmetini kabul etmezler. (Mustafa Öz, "Vâkife", *DİA*, c. 42, s. 487-488).

Hız. Âişe'nin sırf Allah rızası için samimi girişimlerine; siyasi enerjisi, hitabet gücü ve propaganda kabiliyetine rağmen başta yakınları olmak üzere pek çok Müslümanın ölümüyle; acı bir askerî ve siyasi başarısızlıkla sonuçlanan Cemel Savaşı, onu çok üzmüş ve daha sonra siyasi faaliyetlerden uzak durmasına yol açmıştır.³³ Hız. Âişe siyasi olaylara taraf olmamaya dikkat etmiş ama yanlış olduğunu düşündüğü gelişmeler karşısında görüşlerini yöneticilere bildirmekten geri durmamıştır.³⁴

Hız. Ali ile Hız. Âişe arasında 36/656 yılında gerçekleşen ve tarihte Cemel Vak'ası olarak adlandırılan bu hadise, İslâm tarihçilerinin ana meselesi haline gelmiştir. Bunun yanı sıra bu savaşla beraber dönemin siyasi olayları yanı sıra İslâm akaidine dair meseleler de İslâm toplumunda ve ilim dünyasında konuşulmaya ve tartışılmaya başlamıştır. Özellikle iman-küfür sınırı, irade hürriyeti, kader gibi önemli problemlerin tartışılmasında bu savaş, başlangıç rolünü üstlenmiştir.

D. Hız. Ali'ye Karşı Siyasi Tutumunun Sebepleri

Hız. Âişe'nin Hız. Ali dönemindeki siyasi tutumunun sebeplerini izah edebilmek ancak Hız. Âişe'nin hem ilk üç halife dönemindeki siyasi pozisyonu hem Hız. Ali dönemi siyasi tutumunun birlikte ele alınması ile mümkün görülmektedir. Hız. Âişe'nin ilk halifenin kızı olması, babasının halife seçiminde görüş beyan etmesi, Hız. Ömer döneminde halifelik şurasında fikri sorulan bir pozisyonda yer alması, aslında Hız. Âişe'nin olayların içine çok fazla girmeden siyasi hayatta oynadığı rolü ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Hız. Osman dönemi olaylarında doğru olmadığını düşündüğü hususları eleştirmesi ve bu

³³ Nabia Abbott, bu durumu Hız. Âişe'nin cinsiyetine bağlamakta; bu görüşünü, Hız. Âişe'den yaklaşık çeyrek yüzyıl önce siyasi yenilgiye uğrayan Kureyşli Hind'in ve Temim'li Secah'ın yenilgileriyle desteklemeye çalışmaktadır. (Nabia Abbott (1897-1981), *Hız. Muhammed'in Sevdiği Eşi Ayşe*, çev. Tuba Asrak Hasdemir, Ankara: Yurt Kitap-Yayın, 1999, s. 165); Buna karşı çıkan Erul, tarih boyunca zaten bir tarafın yenildiğini ve nice erkeklerin de bu yenilgiyi tattığını ifade etmektedir. Erul, burada önemli olanın, bir hanımın önce Halife'nin icraatından şikâyetle ona muhalefet bayrağı açması, ancak Halife'nin trajik bir şekilde katledilişle gittikçe kötüleşen gündüğü durdurabilmek ve toplumu yeniden ıslah edebilmek adına Hız. Âişe'nin devesine atlayarak peşinden sürüklediği binlerce erkeğin lideri olarak bir siyasi hareketi gerçekleştirebilmiş olmasıdır. Dolayısıyla başarısızlığına rağmen onun bu girişimi, yeri ve zamanı geldiğinde Müslüman bir hanımın da bir eylemci, siyasi bir hareket lideri olabileceğini göstermesi bakımından son derece mühim olanın, Müslüman hanımlardan beklenen sosyal ve siyasi faaliyetlere katılmak suretiyle iyi bir toplum oluşturmaya aktif bir biçimde katılmalarıdır. Erul, Hız. Âişe'nin bu hareketi ile en azından bunun ilk örneğini sergilediğini; bunu başaramasa dahi, ilim ve irşat faaliyetleriyle bu hedefini gerçekleştirdiğini ve son derece başarılı olduğunu ifade etmektedir. (Bedrüddin Zerkeşi (ö. 794/1392) *Hız. Âişe'nin Sahabeye Yöneltiliği Eleştiriler*, (Arapça adı: *el-İcâbe li İrâdi Ma'stedrakethu Âişe ala's-Sahâbe*), Ankara: Otto Yayınları, 2010, s. 183-184; Sabuncu, "Âişe bt. Ebû Bekir", s. 223).

³⁴ Adnan Demircan, *Hız. Peygamber'in (s.a.s.) Ailesi ve Aile Hayatı*, İstanbul: Ufuk Yayınları, 2014, s. 45; Sabuncu, "Âişe bt. Ebû Bekir", s. 223.

eleştirilerin kaydedilmesi de siyasi hayatta fikrine önem verilen biri olduğunu göstermektedir. Özellikle Hz. Ali'nin halife olduğu dönemde yaşanan krizin toplumda meydana getireceği infiali bir nevi önlemek isteyen Hz. Âişe katillerine ceza verilmesini istemiş ancak bu yerine getirilmeyince Müslümanlar arasında barışı tesis etmek için Hz. Ali'ye karşı hareket etmiştir.

Hz. Âişe'nin muhalefetine geçmişte olan İfk hadisesinin etkisi olması muhtemeldir. Ancak Hz. Âişe'nin Hz. Ali'yi iyilik ile yâd etmesi göz önüne alındığında bu olayın Hz. Âişe'nin siyasi muhalefetine direkt etki ettiğini söylemek doğru gözükmemektedir. Hz. Âişe'nin toplumda derin izler bırakan bir olayı neticelendirmek istemesi toplumdaki huzuru ve barışı tesis etme çabası olarak görülmelidir. Bu sebeple Hz. Ali'ye karşı giriştiği mücadele neticesinde pişmanlığı da onun asıl niyetini ortaya koymaktadır.

E. Muâviye Dönemi Hz. Âişe'nin Tutumu

Hz. Âişe Hulefâ-i Râşidîn dönemi sonrasında Emevî Devleti'nin ilk 18 yılını görmüştür. Bu yıllar Muâviye b. Ebû Süfyân'ın hilafet dönemine tekabül etmektedir. Hz. Âişe'nin Emevî iktidarı ve meşruiyeti hakkında kesin olarak ne düşündüğüne dair bilgiler mevcut değildir. Ancak Emevî idarecilerinin Hz. Âişe ile iyi geçinmeye çalıştıkları ve zaman zaman Hz. Âişe'ye hediye gönderip maddi yardımda buldukları zikredilmektedir.³⁵

Hz. Âişe Cemel Savaşından sonra özellikle pişmanlığı sebebiyle siyasette aktif rol oynamamıştır. Ancak Muaviye ile zaman zaman mektuplaşmıştır. Bu mektuplaşmalarda Hz. Âişe özellikle Muâviye b. Ebû Süfyân'ın icraatlarında yanlış gördüklerini zikretmiş ve politikalarını eleştirmiştir. Hz. Âişe'nin, Muâviye b. Ebû Süfyân'a yönelttiği eleştiriler, Muaviye'yi rahatsız etmiş ve yanına gelen Hz. Hasan'a Hz. Âişe'nin işine karışmaması gerektiğini söylemiştir.³⁶

Hz. Âişe'nin iktidarla karşı karşıya geldiği ilk olay kardeşi ve Hz. Ali'nin Mısır valisi Muhammed'in Emevî ordusu tarafından acımasızca öldürülmesidir. Hatırlanacağı üzere Amr'ın kumandanlarından Muâviye b. Hudeyc onu bir mağarada yakalamış ve öldürdükten sonra³⁷ cesedini yaktırıştır.³⁸ Hz.

³⁵ Ebû Nu'aym, Ahmed b. Abdullâh b. Ahmed el-Isbehâni (ö. 430/1039), *Hilyetü'l-Evliyâ ve Takâtü'l-Asfiyâ*, I-X, es-Sa'ade, Mısır 1394/1974, c. 2, s. 47.

³⁶ el-Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir (ö. 279/893), *Ensâbü'l-Eşrâf*, thk. Suheyl Zekkâr, Riyâd ez-Ziriklî, I-XIII, Dârü'l-Fikr, Beyrut 1417/1996, c. 5, s. 101.

³⁷ Muhammed'in ölü bir eşeğin karnına konarak yakıldığı; Hz. Âişe'nin bu olaydan sonra hiç kızartma etmediği ve namazlardan sonra Amr b. el-Âs ve Muaviye b. Ebû Süfyân'a beddua ettiği rivayet edilmektedir. Hz. Âişe, Muhammed'in öldürülmesi üzerine onun yetimlerini yanına alıp bakımını üstlenmiştir. (Mustafa Özkan, *Emevîler Döneminde İktidar-Ulemâ İlişkisi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2008, s. 147).

³⁸ Âdem Apak, "Muhammed b. Ebû Bekir es-Siddîk", *DİA*, c. 30, s. 518.

Âişe Medine'ye gelen Muâviye'ye çok sert tepki göstermiş, ona adaletli olmasını ve önceki halifelerin yolundan gitmesini söylemiştir.³⁹

Hiz. Âişe'nin, Hiz. Ali ve taraftarlarına sövmeyi reddeden sahâbî Hucr b. Adî'nin öldürülmesinden dolayı Muâviye'ye çıkışması da bu kabildendir. Hucr'un öldürülmesine kızan Hiz. Âişe hac vesilesiyle Hicaz'a gelen Muâviye'ye "Hucr'u neden öldürdün, yumuşak huyluluğun nereye gitti?" diyerek onu suçlayıp azarlamıştır.⁴⁰

Hiz. Âişe'nin Muâviye b. Ebû Süfyân'a karşı çıktığı diğer husus Ziyad b. Ebih'i nesebine dahil etmesidir. Hiz. Âişe bu hususta olayın dini boyutu sebebiyle İslâm'a aykırı olduğu için Muâviye b. Ebû Süfyân'ı eleştirmiştir. Nikahsız bir ilişkiden doğan çocuğu herhangi bir şahsa nispet etme câhiliye dönemi adetlerindedir. Bu durum Hiz. Peygamber'in "Çocuk kimin yatağında doğduysa ona aittir." hadisine aykırı bulunmuş ve birçok alim gibi Hiz. Âişe de dinî gerekçelerle Muâviye b. Ebû Süfyân'ı eleştirmiştir.⁴¹

SONUÇ

Hiz. Âişe, Resûlullah'ın eşleri arasında İslâm tarihine en çok etkisi olan bir hanımdır. Özellikle ilmî meselelerde bizzat kendi döneminde olduğu gibi sonrakilere de kıymetli bir anlayış tarzı bırakan Hiz. Âişe, Resûlullah'ın vefatından sonra bazı siyasi meselelerde ismi geçen bir sahâbîdir. Onun Hiz. Osman'ın eleştirilere medar olan ikinci 6 yıllık dönemine kadar siyasi meselelere girmemiş olması, onun siyasi olaylarda başka amaçlarının olmadığını, aksine Müslümanların arasını ıslah etmek maksadıyla bazı eleştiriler yaptığını gösterir. Dahası, Müslüman idarecilerine de sadece Hiz. Osman ve Hiz. Ali döneminde değil, Muâviye döneminde bile nasihat ve eleştiri mektupları yazması da bu hususu destekler.

Hiz. Âişe'nin isminin siyaset ile geçtiği, Hiz. Ali ve arasında meydana gelen olaylar külli bir şekilde tefekkür edildiğinde görülecektir ki iki taraf da döneminin krizlerini çözmek için çaba sarf etmişlerdir. Neticede Hiz. Âişe'nin savaşı devesinin üzerinde idare etmesinden dolayı Cemel Vak'ası diye meşhur olan hadise meydana gelmiş, sonunda Hiz. Âişe tarafı savaşı kaybetmiştir. Hiz. Âişe Cemel Savaşı'ndan sonra Medine'de sakin bir hayat sürmüş, bir daha siyasete karışmamış ve Hiz. Ali'ye karşı menfi bir durum sergilememiştir. Olaylara objektif bir şekilde bakıldığında haklı haksızdan ziyade İslâm tarihinin bu iki önemli şahsının kendilerince çözüm olacak faaliyetler içinde bulun-

³⁹ Buna karşın Muaviye ise bu işte kimseye emir vermediğini, onu öldürenlerin Amr ile Muâviye b. Hudeyc olduğunu söylemiştir. (Özkan, s. 148).

⁴⁰ Özkan, s. 149-150.

⁴¹ Sabuncu, "Âişe bt. Ebû Bekir", s. 224.

dukları görülmektedir. Ayrıca ihtilaf insanın yaratılışı gereği içinde bulunduğu gayet doğal bir şeydir.

KAYNAKÇA

- Abbott, Nabia (1897-1981), *Hz. Muhammed'in Sevgili Eşi Ayşe*, çev. Tuba Asrak Hasdemir, Ankara: Yurt Kitap-Yayın, 1999.
- Aksu, Ali, "İfk Olayı Üzerine Bir Değerlendirme (Sebeup ve Sonuç Açısından)", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. VIII/1, Haziran 2004, Sivas.
- el-Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir (ö. 279/893), *Ensâbü'l-Eşrâf*, thk. Suheyl Zekkâr, Riyâd ez-Ziriklî, I-XIII, Dârü'l-Fikr, Beyrut 1417/1996.
- Demircan, Adnan, *Ali-Muaviye Kavgası*, İstanbul, Beyan Yayınları, 2002.
- Demircan, Adnan, *Ali-Muaviye Kavgası*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2002.
- Demircan, Adnan, *Hâricîlerin Siyasi Faaliyetleri*, İstanbul: Beyan Yayınları, 1996.
- Demircan, Adnan, *Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Ailesi ve Aile Hayatı*, İstanbul: Ufuk Yayınları, 2014.
- Demircan, Adnan, *İslâm Tarihi'nin İlk Döneminde Önderler ve İhtilaflar*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2015.
- Ebû Nu'aym, Ahmed b. Abdullâh b. Ahmed el-İsbehânî (ö. 430/1039), *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiyâ*, I-X, es-Sa'ade, Mısır 1394/1974.
- Ethem Ruhi Fıçlalı, "Cemel Vak'ası", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 7, s. 320-321.
- Halife b. Hayyât, Ebû Amr Halife b. Hayyât Ebû Hubeyra el-Leysî el- Asferî (ö. 240/854), *Târîhu Halife b. Hayyât*, Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1415/1995.
- İbn Abdürabbih, Ebû Ömer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Abdirabbih b. Habîb el-Kurtubî el-Endelüsî (ö. 328/940), *el-İkdü'l-ferîd*, y.y., t.y.
- İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr (ö. 151/768), *Sîretü İbn İshâk*, thk. Süheyl Zekkâr, 1. Baskı, Beyrut: Dârü'l-fikr, 1398/1978.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İsmâîl b. Ömer b. Kesîr ed-Dimeşki (ö. 774/1373), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XV, Dârü'l-Fikr, 1407/1986.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Menû el-Hâşimî el-Basrî (ö. 230/845), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 2. Baskı, 9 cilt, Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1418/1997.
- Kelpetin, Mahmut, Cemel Vak'ası'na Farklı Bir Yaklaşım: Linda D. Lau Örneği, *Tarih Dergisi*, Sayı 54 (2011 / 2), İstanbul 2012, s. 21-37.
- Mustafa Fayda, "Âişe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 2, s. 201-205.
- Mustafa Öz, "Vâkife", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 42, s. 487-488.
- Nedvî, Süleymân, (1884-1953) *Sîretü's-seyyide Âişe ümmi'l-mü'minîn*, 2. Baskı, Dımaşk: Dârü'l-kalem, 1431/2010.

- Öz, Şaban, “Şîû ve Sünnî Tarih Yorumu Açısından Hz. Ali'nin Hz. Ebu Bekr'e Beyati Meselesi”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2007, cilt: VII, sayı: 1, s. 187-200.
- Özkan, Mustafa, *Emevîler Döneminde İktidar-Ulemâ İlişkisi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2008.
- Sabuncu, Ömer, “Âişe bt. Ebû Bekir”, *Müminlerin Anneleri*. ed. Adnan Demircan - Ömer Sabuncu, 137-247, İstanbul: Siyer Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Seligsohn, M., “Âişe”, *İA*, 13 cilt, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 1997.
- eş-Şerîf ebû'l-Hasan Muhammed b. el-Hüseyn b. Musa el-Musevî (ö. 406/1015) (Derleyen), *Hz. Ali Nehcü'l-belâğâ*, çev. Adnan Demircan, İstanbul, Beyan Yayınları, 2006.
- et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/922), *Târîhü'l-Ümem ve'l-Mülûk*, Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmîye, 1407/1987.
- Vâkîdî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Ömer b. Vâkîd el-Eslemî el-Medenî (ö. 207/823), *Kitâbü'l-Megâzî*, thk. Marsden Jones. 3 Cilt. Beyrut, 1409/1989.
- Yusuf Şevki Yavuz, “Cemel Vak'ası”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 7, s. 321-322.
- Zerkeşî, Bedrüddin (ö. 794/1392) Hz. Âişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler, (Arapça adı: *el-İcâbe li İrâdi Ma'stedrakethu Âişe ala's-Sahâbe*), Ankara: Otto Yayınları, 2010.